

DE LEIDSE ZILVERSMID 'BI' DEFINITIEF GEÏDENTIFICEERD

door

C. Willemijn Fock

Het identificeren van meestertekens van zilversmeden is, wanneer de gildeplaten waarop deze tekens waren vastgelegd verloren zijn, altijd een moeilijke zaak. Slechts wanneer men de namen van alle meesters uit een bepaalde periode kent, kan men door eliminatie soms tot toeschrijving van een merk geraken. Vooral wanneer een merk uit initialen is samengesteld kan deze methode resultaten leveren. Het meesterteken BI, dat ondermeer voorkomt op de vier grote zilveren zoutvaten, die voor de stad Leiden in 1655 werden gemaakt, schreef ik op grond van een dergelijk eliminatieproces in een artikel, dat vorig jaar in het Leids Jaarboekje verscheen, toe aan de enige man die voor deze initialen in 1655 in aanmerking kon komen: de Leidse zilversmid Bartholomeus Jansz. van Assendelft.'

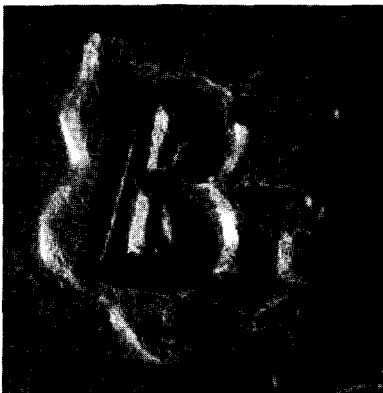
Bij een dergelijke methode blijft het echter altijd gaan om **toeschrijvingen**, die pas zekerheid worden wanneer andere bronnen, zoals rekeningen e.d., deze bevestigen. Hoe onverwachte nieuwe gegevens een dergelijke toeschrijving soms toch omver kunnen werpen bleek dit keer kort nadat mijn artikel was afgerond.

De insculpatieplaten van het Delftse goud- en zilversmidsgilde zijn vrijwel allemaal in het museum Het Prinsenhof te Delft bewaard gebleven. In 1649 sloeg een zekere **Barent** Gast op een van de Delftse gildeplaten als nieuw **gildelid** zijn teken in, bestaande uit de letters B en G in een schild, waarbij de G iets achter de B doorloopt (afb. 1). Vergelijkt men dit nu met het teken voorkomend op de Leidse zoutvaten, dan blijkt dit hetzelfde merk te betreffen, waarbij het doorlopen van de G achter de B niet meer te zien is en de bovenste haal van de G dusdanig verminkt is dat het een punt op een kleine letter i lijkt. Het merk op de Leidse zoutvaten, dat door iedereen altijd als **B** gelezen werd, blijkt dus een afslag te zijn van het gehavende stempel van **Barent** Gast: BG.

Deze Delftse zilversmid, die in 1649 in Delft meester werd en daar in 1650 nog Michiel Hendrickz. van der Krap als leerjongen aannam, verhuisde in 1651 naar Leiden waar hij datzelfde jaar lid werd van het gilde. Zijn meesterstempel, dat altijd persoonlijk eigendom van de **zilver-**

afb. 7. Naam en teken van Barend Gast op de Delftse gildeplaat. Delft, Stedelijk Museum het Prinsenhof. Foto C. W. Fock.

afb. 2. Meesterteken van Barend Gast, detail van afb. 7.

smid was, heeft hij dus uit Delft naar Leiden meegenomen. In 1655, het jaar van het ontstaan van de stadszoutvaten, was hij keurmeester van het Leidse gilde, evenals in 1659. Kashouder was hij niet, hetgeen ook verklaart dat de rekening van de zoutvaten door de stad niet aan hem maar aan Johannes Davidsz. de Maerschallck werd betaald, die wel kashouder was.

Overigens blijft deze **Barent** Jacobsz. Gast, die dus nu onomstotelijk de maker blijkt te zijn van de pronkzoutvaten van de Leidse magistraat, toch een onbekende voor ons. Uit welke plaats hij afkomstig was weten we niet. In Delft doorliep hij geen leertijd alvorens meester te worden en in de doopregisters van Delft komt hij evenmin voor. Wel ondertrouwde hij op 22 mei 1649 te Delft met Anna Rochus van der Bergh (huwelijk 6 juni 1649), uit welk huwelijk tussen 1651 en 1662 te Leiden zeven kinderen werden gedoopt. In het laatstgenoemde jaar betaalde hij nog de oorkondspenning als gildelid, maar daarna is niets meer over hem bekend, alleen nog een vermelding dat zijn vrouw op 16 februari 1663 te Leiden werd begraven en bij haar dood op het Rapenburg woonde. Of hij weer uit Leiden vertrokken is en waar dan wel naar toe, is tot nu toe niet te achterhalen. Ook zijn kinderen komen later niet meer in Leiden voor.

Ondanks deze schaarse biografische gegevens blijkt hij dus een voor-
 aanstaand zilversmid te zijn geweest, als maker van de Leidse stadszout-
 vaten en van een avondmaalsbeker, eveneens uit 1655 en ook in het
 museum De Lakenhal bewaard. Maar zijn kwaliteit kan waarschijnlijk
 afgelezen worden uit nog een werk dat hem toegeschreven kan worden:
 een grote gedreven lampetkan, die zich in het Kremlin in Moskou bevindt
 en daar als geschenk van een van de Nederlandse ambassades aan de tsaar
 met zoveel ander Nederlands zilver is terechtgekomen.' Deze kan, gemerkt
 met de jaarletter Q in de vorm gebruikelijk in het jaar 1659 en het Leidse
 stadswapen, vertoont naast reminiscentiën aan **kwabwerk** langs de schen-
 rand en in het in de vorm van een slang zich kronkelende handvat, de nieuw
 opkomende naturalistisch gedreven bloemenstijl, die zo typerend is voor
 het derde kwart van de 17de eeuw. Het meesterteken is ook hier een
 G en B doorelkaar, zij het in een ander monogram dan **Barent** Gast eerst
 gebruikte.³ Maar aangezien hij in 1659 in Leiden de enige meester was
 met deze initialen, is het aannemelijk dat hij zijn merk, waarvan immers in
 1655 het stempel al bijna onleesbaar was kapotgeslagen, in de tussentijd
 verving door een iets andervormig monogram van zijn initialen. De forse
 vormgeving van de lampetkan is ook in dezelfde geest als de vier zout-
 vaten.

Het probleem van de toeschrijving van de vier Leidse stadszoutvaten is
 dus nu definitief opgelost, van aanvechtbare supposities zijn we – zij het
 via een omweg – toch bij de zekerheid aangekomen.

AANTEKENINGEN

1. C. Willemijn Fock, "De Leidse zilversmid B", *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde*
 van Leiden en omstreken 69 (1977), blz. 121-131. De nieuwe gegevens konden nog worden
 verwerkt in de catalogus van de tentoonstelling *Leids zilver*, Stedelijk Museum de Lakenhal,
 Leiden 5/11-31/12-1977, nrs. 20, 21.

2. G. Filomonow, *Opis Moskovskoi oružejnoi palaty*, deel 10, Moskou 1893, blz. 7.5. Ook
 afgebeeld in de catalogus *Leids zilver*, blz. 26.

3. Het monogram zou eventueel ook CB kunnen zijn, maar in 1659 is er geen enkele zilver-
 smid aan te wijzen die dat monogram zou kunnen voeren. Een recent onderzoek te Moskou
 wees uit dat het monogram in ieder geval als CB moet worden gelezen.